

Kral sarayının arşivinde binlerce çok eski kil tabletleri bulunmuştur. Bunların üzerindeki çivi yazılan arkeologlarla politikacıların aralalarını açmıştır.

TOPRAK ALTINDA 4.000 YIL UYUYAN BİR UYGARLIK: EBLA

Prof. Dr. Arif AKMAN

Bilim ve Teknik'in 118 ve 131. sayılarında, eski çağın en eski devletlerinden olan Ebla hakkında bilgi verilmişti. Ancak bu arada yeni gelişmeler olmuş ve hatta bu konu üzerinde Suriye ile burada kazılar yapan İtalyan kazı ekibi arasında, nerede ise ekibe verilmiş bulunan kazı izninin geri alınmasına ve yüksek düzeyde politik anlaşmazlıklara yol açan tartışmalar olmuştur. Bu yazı bu gelişmelerin bir özetini vermektedir.

4.000 yıldan fazla bir geçmişi olan Ebla krallığı, yurdumuzun güney doğusunun bir kısmı ile Mezopotamya'nın bir kısmını ve Suriye'nin Şam kenti güneyine kadar olan bir alanı içine alan geniş bir krallık idi. Başkenti Halep'in 60 kilometre kadar güneyinde olan Ebla ve krallığı, bir zamanlar Mısır ve Babil İmparatorluklarıyla eşdeğerde ve zengin bir devlet idi (1,

4). Unutulmuş bulunan bu krallığın en parlak dönemi İ.Ö. 2400 ile 2250 yılları arasında olmuştur. Şimdi ise Tell Madrih adında yoksul bir köyün yanı başındaki ve vaktiyle Ebla başkentinin bulunduğu alçak tepe, son 15 yıl içinde bütün dünya arkeologlarını ve tarihçilerini son derece ilgilendiren ve eski bir uygarlığı gün ışığına çıkaran bir yer olmuştur.

Roma Üniversitesi Arkeoloji Profesörü Paolo Matthiae'nin başkanlığında bir arkeoloji ekibi 1965 yılında, alanı 50 hektar ve yüksekliği 15 metre olan tepeye ilk kazmayı vurmuşlardır. Bu kazı aynı zamanda tarım ve çobanlıkla kıt kanaat geçinen yoksul Madrih köyü sakinlerine de refah getirmiş oluyordu. Şöyle ki, 15 yıldanberi her yılın Sonbaharında 10 hafta süre ile burada yapılan kazılarda çalışanlar için bu uğraş, kendilerine göre iyi bir gelir sağlamaktadır.

Kazılar bütün bilim dünyasında büyük heyecan yaratmıştır. Ebla krallığı İ.Ö. 2300, ya da

2250 yıllarında Akkad kralı Karam-sin tarafından istilâ edilmiş (1) ve bu sırada kral sarayı da yanmıştır. Daha sonraları harabeleri üzerine şehir yeniden yapılmış ve nihayet İ.Ö. 1650 yılında, yani Roma'nın kurulmasından 900 yıl önce, henüz bilinmeyen düşmanları tarafından Ebla tümiyle yıkılmış, bundan sonra da krallık ve başkent Ebla, binlerce yıllık uykusuna dalarak unutulup gitmiştir.

Sümer, Akkad ve Babil arşivlerinde Ebla adı geçmekle birlikte Ebla'nın nerede ve neresi olduğu şimdiye kadar anlaşılamamış ve hatta

Ebla sarayının yazıcıları notlarını burada görüldüğü gibi yumuşak kil üzerine kazımışlardı.

1965 yılında yayımlanan Fischer'in Dünya Tarihinin Eski Yakınoğu'ya ait birinci cildinde üç yerde adı geçen Ebla'nın bir yerinde Suriye'nin Kuzeyinde, öteki iki yerinde ise Yukarı Fırat'ta olduğu yazılmaktadır (2).

Ebla'da kazı yapılmasında ilk girişim 1955 yılında bir rastlantı olarak bulunan bir belirtiden cesaret alınmasıyla olmuş ve asıl kazılara 1965 yılında başlanmıştır (3). Her yıl büyük heves ve çaba ile sürdürülen kazılarda ilk önce çivi yazısıyla yazılmış 41 kil tablet bulunmuş, fakat en büyük buluş 10. ve 11. kazılarda, yani 1975 lerde sağlanmıştır.

Şöyle ki, 15.000 çivi yazılı tablettten oluşan büyük bir arşiv bu kazılarda meydana çıkarılmıştır. Arkeologlara göre bu arşiv değer bakımından daha önce Boğazköy'de, Ebla'nın 100 kilometre batısındaki Ugarit'te ve 400 kilometre doğu kuzeyindeki Mari'de bulunmuş olan arşivlerle eşdeğerdedir (3).

Çivi yazılı bu kil tabletler 40 x 40 santimetre çapındadır ve sarayın 3,4 x 5,2 metre büyüklüğündeki bir odasında saray arşivi olarak bir odada tümüyle dolu ve muntazam olarak istif edilmiş iken, sarayın yanması sırasında çivi yazılı tabletler sağlam olarak küller arasında kalmıştır.

Tabletlerde kralın kâtibi "düb-zu-zu" nun imzası bulunmaktadır. Zengin bir ticaret ve memur devleti (4) olan Ebla sarayında kralın kâtibi fil dişi kalemlerle kralın emirlerini yastık biçimindeki kil tabletlere geçirmiş not defteri olarak kullandığı bu tabletleri de sonradan daha büyük arşiv tabletlerine işlemiştir. Bunlar arasında krala verilen hediyeler ve hatta dağıtılan un miktarları dahi yazılmış olanları vardır (1).

Tabletteki yazılar çivi yazısı olmakla birlikte, Prof. Matthiae ekibindeki çivi yazısı uzmanı Sebati Mascoli bu çivi yazısı hazinesinin dilini

çözmeğe başlayınca, tabletlerdeki dilin Sümerce olmayıp başka bir dil, yani Sümer dili ile Akkad, Ugarit ve eski İbrani dili karışımı bir Batı Sami dili benzeri, daha doğrusu bir Ebla dili olduğunu görmüştür. Böylece tabletlerdeki dilin, ilk çağın binlerce yıllık geçer dili olan Sümerce ile karışık bir dil olduğu anlaşılmıştır.

Bu arada, tabletler arasındaki ve dünyanın ilk "sözlük" ü olarak sayılan bir tablet listesinde Eblaca yazılı kuş, taş ve yer adlarının Sümerce karşılıkları bulununca, yazıların çözülmesi kolaylaşmıştır. Bundan sonra eski yazılar uzmanı

İtalyan Prof. Giovanni Pettinato kademeye girerek yazıları çözmüş ve bu buluşunun heyecanı içinde, tabletlerdeki Sodom, Gomora, İsmail, Davud ve İbrahim gibi adlara rastlayınca erken bir yargıya kapılarak, Amerika'lı Tevrat uzmanı Noel Freedman'a bu adlardan söz etmiş, bu da Amerikan ve İngiliz gazetelerinde sansasyon bir haber olarak yayımlanmış ve hatta bir Amerikan Tevrat Dergisinde de bu haber yer alarak, Tevrat'da geçen Hz. İbrahim'in nihayet var olduğunun kanıtlandığı biçimde yorumlanmıştır.

Oysa Tevrat'ın en eski bölümleri dahi, Ebla tabletlerinden 1500 yıl sonralara rastlamaktadır.

Bu yorumlardan, Yahudilerin anayurdunun Ebla, yani Suriye olması olasılığı biçimindeki yorumlama Suriye'de büyük tepki ve kızgınlık yaratmış, özellikle Suriye Eski Eserler Müzesi Müdürü Dr. Afif Banması'nın tepkisi şiddetli olmuş ve bu biçimdeki yorumlarla arkeolojik buluşların yanlış değerlendirildiğini ve böylece Yahudilerin Suriye'ye karşı iddiaları bulunduğunun anlaşıldığını ve bu tezin yanlış olduğunu Şam'da çıkan Teşrin Gazetesinde yayımlamıştır (2).

Arkeolojik ve tarihsel bir araştırmanın, bu tartışmalarla yanlış yöne itildiğini gören ve istemeyerek neden olduğu bu gelişme karşısında

telâşa düşen ve İtalyan arkeologlarına verilmiş bulunan kazı izninin geri alınmasından korkan Prof. Pettinato hemen ve büyük bir telaşla: Ebla'lilerin hiç bir suretle İsrailoğullarının ataları olduğunu gösterecek bir kanıt olmadığı yolunda bir açıklama yapmıştır. Ancak bu açıklama ve Suriye'lilerin suçlamaları, New York Times ve Wall Street Journal gibi ünlü gazetelerde Suriye'lileri yeniden suçlamaya neden olmuş ve bu gazeteler, çivi yazılarını okuyan uzmanların Suriye'liler tarafından baskı altına alındıklarını yazmışlardır. Hatta "Biblical Archeology Review" gazetesi, bulunmuş olan tabletler arasında, numaralanmış ve üzerinde Tevrat'da geçen adların ve yerlerin yazılı bulunduğu bir tabletin kaybolduğunu iddia etmiş ve bu arada bir de öldürme olayından söz ederek, bu öldürülen kimsenin milletlerarası Ebla tercüme komitesinden bir Amerikalı üyenin dostu olduğunu iddia etmiştir.

Daha sonra Suriye'lilere karşı yapılan bu suçlamaların yersiz olduğu ve öldürülen kimsenin Ebla ile hiç bir ilgisi bulunmadığı ve hatta daha ilginç olarak da Papalığın Tevrat Enstitüsünden gönderilen ve konu ile ilgili yazıda söz konusu tabletin kaybolmadığı ve ayrıca o tabletteki yazının metal alaşımı ile ilgili bilgiler olduğu ve Tevrat'da geçen yerler olmadığı bildirilmiştir.

Böylece bütün bu tartışmaların yersiz olduğu anlaşılmış ve bu Yahudilerin Suriye'lilerin ataları, ne de bunun tersinin varid olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak şu nokta anlaşılmıştır ki, o

çağlarda her iki bölge sâkinleri o tarihlere ortaklaşa bir kültürün temelini oluşturmuşlardır ve bu konuda Ebla da önemli bir rol oynamıştır. Bu arada Ebla'yı bulan Prof. Matthiae de: Ebla arşivi İ.Ö. 2400 ile 2250 yılları arasında meydana getirilmiştir, Tevrat'ın en eski bölümleri ise bu tarihlerden ancak 1000 yıldan fazla bir zaman sonra yazılmıştır, demektedir.

Ne çare ki, bilimsel konular dahi bazan amaçlarından saptırılarak politik yönere yöneltilmektedir. Ancak özet olarak denebilir ki, Ebla'da bulunan tabletlerden büyük bir kısım ticaret ve idare ile ilgili konular olmakla birlikte, tabletler arasında çok değerli —hatta bazıları eşi bulunmayan— hukuksal, tarihsel, matematiksel, literatür ve sözlük konularında vesikalar bulunmaktadır. Bunlar arasında yukarıda sözü edilen Sümer-Ebla'ca "sözlük" de eskilik ve eski Sami dilinin hece biçimindeki yazılışı bakımından Sümerce'nin daha iyi anlaşılmasına katkısı olduğu gibi, bu tabletlerin değerlendirilmesi ve aynı zamanda Sümerlerin oluşturdukları eski yakın doğu kültürüne ve özellikle Mezopotamya çivi yazısına yeni ışıklar tutacaktır (3).

(1) Stern, 11.10.1979.

(2) Bottéro, Jean 1965, Fischer Welgeschichte: Die Altorientalischen Reiche I. Vom Paläolitikum bis zur Mitte des 2. Jahrtausendes, Fischer Bucherei, Frankfurt a/M.

(3) Frankfurt Allgemeine Zeitung (Literaturteil) 13.11.1979.

(4) Bilim ve Teknik 1978, Sayı 118 ve 131.

BİLİM VE TEKNOLOJİ TARİHİ ENSTİTÜSÜ * Rektörlüğüne bağlı olarak kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

Enstitünün amacı, Türk - İslam uygarlığındaki bilim ve teknoloji ile ilgili yayın, veri ve belgeleri toplamak, incelemeler, araştırmalar yapmak, bunları yaymak ve öğretmektir.

Bu ilke doğrultusunda, Enstitünün yapmak istediği işler şunlardır:

1. Konu ile ilgili belgelerin yerlerini belirlemek ve bu belgelerin fişlerinden birer kopyayı Enstitü Envanter Arşivinde bulundurmak,
2. Konu ile ilgili araştırmaların, araştırmacının kendi imzası altında olmak koşulu ile, Enstitüce telif hakkını satın almak ve yayınlamak,
3. Bugüne kadar incelenmemiş tarihi tesis ve yapıları, teknik yönleri ile incelemek ve tanıtmak,
4. Bir Teknik Müze kurmak. Bu müzede başlangıcından bugüne kadar ki teknolojik gelişimi sergilemek,
5. Bir Bilim ve Teknoloji Tarihi Kitaplığı kurmak.

Bu konuda yapılacak kitap, araç ve gereç bağışlarının, gerek Kitaplığın, gerekse Müzenin kurulmasında büyük yardımları olacaktır.

Yukarıda kısaca belirtilen çalışma alanları ile ilgilenen kişi ve kurumlar, Enstitü adresinden ayrıntılı bilgi alabilirler.

Bilim ve Teknoloji Tarihi Enstitüsü

İstanbul Teknik Üniversitesi

Taşköy, Oda No. 219 / İstanbul

* Enstitüsü Yönetmeliği Resmî Gazete'nin 7.7.1979 gün ve 16689 no.lu sayısında yayımlanmış ve Prof. Dr. Kâzım Çeçen başkanlığında çalışmalarına başlamıştır.